

Sjögården

Se även delområde Västra Djurgårdsön.

OMRÅDET I DAG

Delområdet består av Skeppsholmen, Kastellholmen, Beckholmen samt Djurgårdsöns västra strand. Djurgårdsstranden ingår även i delområde Västra Djurgårdsön, där aspekterna med koppling till besöksmål och nöjesliv i första hand behandlas. Inom området ligger många av Stockholms mest kända museer och Gröna Lund. Sjögården är ett inofficiellt namn som ändå valts för att beteckna det område som binds samman av vattnet, sin maritima historia och de levande maritima verksamheterna.

Med centrum i Skeppsholmen och Kastellholmen är Sjögården ett samlat landskap, där tiden som örlogsbas satt tydliga spår. I dag präglas området av musei-, kultur- och utbildningsverksamhet och här finns flera av Stockholms mest kända besöksmål, som Vasamuseet och Gröna Lund. Merparten av bebyggelsen tillkom under 1700- och 1800-talen, vilket ger en stark historisk atmosfär. På 1950-talet började den militära verksamheten att avvecklas. Slutpunkten kom 1969 när Stockholms örlogsvarv flyttade till Muskö.

Ett maritimt landskap

Vid en resa genom Stockholms inlopp möter Sjögårdsområdet med en tydlig identitet. Beckholmens varvsverksamhet med dockor, kranar och båtar följs av Kastellholmens berg med Kastellet på krönet och Skeppsholmens ljusa bebyggelse i ett parklandskap. De högre belägna byggnaderna Kastellet, Skeppsholmskyrkan och Amiralitetshuset är välkända landmärken, liksom fullriggaren af Chapman som fungerar som vandrарhem.

Skeppsholmen och Kastellholmen

På Skeppsholmens östra strand (Östra Brobänken) ligger äldre fartyg på rad, i vattnet står dykdalber och på land styckekranen med sin speciella silhuett. Här låg tidigare den ena delen av Stockholms örlogsvarv, den andra delen var Galärvarvet på Djurgårdssidan. Fortfarande bedrivs båtbyggande och maritimt anknutet hantverk på Östra Brobänken. Varvets verksamhetsbyggnader från 1700- och 1800-talen är väl synliga från vattnet med sina gulputsade fasader. På höjden bakom ligger Moderna museets byggnad från 1998 samt Tyghuset, som i dag ger plats åt Östasiatiska museet. Stora delar av holmarna upptas av trädgårdar och parker, som 1700-talsparken vid Långa raden, det sena 1800-talets promenadparker längs kajerna och parkstråket mitt på Skeppsholmen, omgivet av byggnader som en gång var örlogsstationens administrationsbyggnader och bostadshus. Dagens kulturliv präglar Skeppsholmen, sommartid brukar även en stor musikfestival hållas här. På Kastellholmen möter en lantligare miljö, dock med viss publik verksamhet kring Briggen Tre Kronor och Kolskjulen.

Galärvarvet med museer

På Djurgårdssidan är bebyggelsen mer varierad, till både ålder, utformning och skala. Många av byggnaderna har från början varit en del av varvsverksamheten. Längs stranden ligger flera välkända besöksmål: I norr – på Galärvarvet – ligger Nordiska museet och Vasamuseet, med skeppet i varvets stora docka. Tillsammans med Junibacken i f.d. minsveparhallen omger de Galärparken. Här finns också de två återstående Galärskjulen från 1700-talets mitt (i dag Spritmuseum) samt Dyktankshuset och Båthallarna från 1940-talet. Utanför Galärvarvet ligger Museipiren med Sjöhistoriska museets fartyg samt Wasahamnen, Stockholms största gästhamn. Galärvarvet avslutas med båthallarna som bland annat används för utställning av Sjöhistoriska museets båtsamling. Hela varvet är avgränsat av Galärvarvsmuren. Till Galärvarvsområdet hör även Galärkyrkogården från 1740-talet med vaktbyggnad och kapell.

Söderut följer en miljö som har viss utkantskaraktär med spårvagnshallarna och ett avrivet kvarter men här finns också äldre flerbostadshus, Aquaria Vattenmuseum och Liljevalchs konsthall. Efter Allmänna gränd med färjeläge följer Gröna Lunds nöjesfält, flera åkattraktioner bildar en del av stadens silhuett.

Djurgårdsstaden och Beckholmen

Öster om Gröna Lund ligger Djurgårdsstaden, en samlad stadsmiljö med småskalig bostadsbebyggelse från 1700- och 1800-talen. Djurgårdsstaden byggdes för hantverkare som arbetade på ett varv som anlades 1735 på det område som Gröna Lunds har i dag. På gårdarna finns uthus och mot gatan avgränsas kvarteren med plank. Ned mot vattnet ligger några högre flerbostadshus från 1920- och 30-talen. Närmast stranden bildar Nya Djurgårdsvarvet kontrast till bostadsbebyggelsen. Varvsområdet håller på att rustas upp för att utvecklas till ett centrum för träbåtar och andra mindre kulturfartyg. Intill ligger Alberget med stora fristående trähus från 1700- och 1800-talen samt Stockholms lotsstation Rosenvik.

Mellan Nya Djurgårdsvarvet och Alberget leder en träbro över till Beckholmen, som kännetecknas av att varvsverksamhet fortfarande pågår. Här finns torrdockor och utsprängda ytor för upplag och olika verkstäder. Beckholmens varvsverksamhet är en förutsättning för sjöfarten i regionen. På höjden ligger äldre bostadshus med trädgårdar. Beckholmens mark är starkt förorenad av den långvariga industriella verksamheten på platsen. En omfattande marksanering påbörjade under 2011.

Tillgång för besöksnäringen

Delområdets centrala och attraktiva läge är en tillgång när det gäller utveckling av besöksnäringen. Det innebär också att det finns intresse för ett ökat markutnyttjande med ny bebyggelse, tillbyggnader av befintlig bebyggelse, parkeringsytor med mera. Den speciella maritima karaktären kan då riskera att försvagas.

VÄRDEN SOM BÖR TASTILLVARA OCH UTVECKLAS

Landskap och bebyggelse

- **Ett landskap präglat av örlogsbasen, maritim verksamhet och skärgård**
 - De fria vattenytorna är viktiga och sammanbinder områdets olika delar.
 - Topografin är till stora delar oförändrad med rester av naturmark, vilket ger en bild av Stockholms grundtopografi och en upplevelse av att skärgården når ända in i huvudstadens centrum.
 - Den välbevarade kulturmiljön består av äldre byggnader som ligger i en miljö med parker, grönytor och kajer.
 - De kulturhistoriskt värdefulla båtarna som ligger förtöjda utefter Östra Brobänken och museifartygen vid Museipiren stärker den maritima karaktären.
 - Bebyggelsefronterna mot vattnet är en viktig del i Stockholms stadsbild.
 - Området har många levande verksamheter med maritim anknytning.
 - Områdets flora har ofta ett samband med de maritima verksamheter som funnits i området. På öarna finns kulturspridda växter som kommit hit genom att frön från andra länder har följt med båtarnas last. På Beckholmen finns den mycket sällsynta knippnejliken.
- **Örlogsbasens miljö och anläggningar**
 - Den samlade bebyggelsemiljön i området speglar en funktionell helhet och lång kontinuitet med både verksamhetsområden, bostäder och kyrkogård.
 - Bebyggelsen domineras av kulturhistoriskt värdefulla byggnader som uppfördes mellan 1650 och 1950 med tyngdpunkt på 1700- och 1800-talen. Byggnaderna är av hög arkitektonisk kvalitet och var ofta konstruktivt innovativa. De ritades av sin tids mest framstående arkitekter som Nicodemus Tessin d.y. och Fredrik Blom. Många

hus är betydelsefulla inslag i Stockholms stadsbild: Amiralitetshuset, Skeppsholmskyrkan, Kastellet och Galärskjulen.

- Kulturverksamheter i de äldre byggnaderna ger området liv.
 - Galärvarvmuren och Slutningsmuren på Skeppsholmen (bildad av en mur tillsammans med husens långfasader) byggdes för att stänga ute obehöriga och avgränsade in i vår tid de tidigare varvsområdena.
 - Inom området finns bevarade anläggningar som kajer, pirar, torrdockor, kranar, pålar, och dykdalber.
 - Byggnader och anläggningar bär namn som vittnar om den militära verksamheten, till exempel Galärvarvet, Brobänken, Slupskjulsplan och Torpedverkstaden.
- **Industri- och varvsmiljöer**
 - Beckholmen är med sin långvariga och pågående varvsverksamhet en unik miljö i Stockholms inre delar. Torrdockorna, pumpverk, förrådsbyggnader, boställen med mera berättar om Beckholmens historia som varvsområde.
 - Nya Djurgårdsvarvet planeras att åter bli ett område med maritim verksamhet efter några decenniers törnrosasömn.
 - Djurgårdsstadens trähusbebyggelse är Stockholms äldsta samlade stadsbebyggelse om man undantar Gamla stan.
 - Stockholms lotsstation med båtar är en levande maritim verksamhet.
 - **Museer och nöjesetablissemang längs Djurgårdsstranden.**
 - Utöver museibygnaderna med rötter i örlogsbasen är Vasamuseet och Gröna Lund viktiga inslag i Djurgårdsstrandens karaktär.

Rekreation och nyttjande

- **Sjögården är en oas i staden** med begränsad trafik, närhet till vatten och promenader i parkstråk.
- **De många museerna** ger området ett rikt kulturutbud och bidrar till att det är ett attraktivt besöksmål.

- **Promenadstråken längs vattnet** ger vackra utblickar, där Stockholms karakteristiska läge vid vattnet kan upplevas. Längs Galärvarvet är promenaden viktig för upplevelsen av områdets historia, samtidigt som den erbjuder naturliga kommunikationsstråk till flera besöksmål.
- De kulturhistoriskt värdefulla **båtarna och fartygen** stärker upplevelsevärdena.
- Möjligheten **att förena museibesök med promenader** i en intressant, historisk miljö ger utrymme för olika typer av variation.
- Möjligheten att ta sig till området med **kollektiv båttrafik** är en tillgång.
- **Gästhamnen** ger möjlighet att förtöja i en historisk miljö mitt i Stockholm, vilket är av stort värde för fritidsbåtsägarna. Det stärker områdets karaktär med levande maritim verksamhet.

MÅLBILD

Landskap och bebyggelse

- Sjögården ska uppfattas som ett samlat maritimt landskap med stark historisk atmosfär, präglad av verksamheten vid Stockholms örlogsbas. Djurgårdsstrandens museer och andra besöksmål är liksom bostadshusen levande verksamheter som också är viktiga delar i områdets karaktär. (Se vidare delområde Västra Djurgårdsön.)
- Det ska vara möjligt att uppfatta de olika delarnas särart och historia: Skeppsholmen, Kastellholmen, Galärvarvet, Djurgårdsstaden, Beckholmen och Nya Djurgårdsvarvet. En adekvat skyltning kan bidra till att levandegöra det historiska arvet.
- De kvarvarande delarna av den ursprungliga skärgårdsnaturen med branta klippor ska även fortsättningsvis vara en del av öarnas kännemärke, särskilt när det gäller Skeppsholmen och Kastellholmen. På öarna ska den historiskt betingade oplanerade och självsådda vegetationen finnas kvar och ovanliga arter värnas.
- Bebyggelsestrukturen ska kännetecknas av byggnader i ett parklandskap, undantaget främst örlogsvarvets f.d. område på Skeppsholmen,

Djurgårdsstaden samt bebyggelsen på ömse sidor om Allmänna gränd och Falkenbergsgatan.

- Landmärken som Amiralitetshuset, Skeppsholmskyrkan, Kastellet, Nordiska museet, Galärskjulen och Vasamuseet ska vara framträdande i stadsbilden. Utblickarna mot dem ska inte döljas av täckande vegetation eller byggnader.
- Den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen ska bevaras och vårdas så att dess karaktär och kvaliteter består.
- Anläggningar med anknytning till varvsverksamhet, som kajer, kranar, dockor, pålar och dykdalber ska värnas som ett av områdets kännetecken.
- Eventuella nybyggnader ska inordnas i den befintliga bebyggelsestrukturen men tillåtas ha en egen karaktär.
- Byggnadernas etablerade namn med anknytning till Stockholms örlogsbas ska värnas och leva vidare.

Rekreation och nyttjande

- Sjögården ska vara en kulturhistorisk oas mitt i staden som erbjuder avkoppling, en behaglig rytm och endast ett begränsat inslag av biltrafik.
- Området ska vara ett attraktivt besöksmål och en mötesplats med inriktning på maritim verksamhet, kultur, nöjen, utbildning och hantverk.
- De unika kulturhistoriska värdena ska vara utgångspunkten för områdets vidare utveckling.
- Beckholmen och Nya Djurgårdsvarvet ska präglas av verksamheter med skepps- och varvsanknytning.
- Stränder och kajer ska så långt möjligt vara framkomliga för allmänheten.
- Utvecklade reguljära båtförbindelser mellan Sjögårdens olika delar och mellan Sjögården och olika delar av staden ska eftersträvas.
- Ett visst inslag av tilläggsplatser för fritidsbåtar kan förstärka den maritima karaktären och öka tillgängligheten till området.

HISTORISKA HÅLLPUNKTER

- Under medeltiden ingick områdets mark i den kungliga markdispositionen. Skeppsholmen var en betesholme och hette Vangsön (vång = gärde). På 1500-talet blev holmen en kunglig lustgård och fick namnet Lustholmen. Hovet hade en särskild byggnad för gästbud och mottagning.
- Skeppsholmen fick sitt nuvarande namn på 1640-talet, då flottan flyttade hit sitt varv från Blasieholmen. Skeppsholmen var under 1600-1700-talet en av stadens största arbetsplatser.
- På 1600-talet uppläts mark för vinterförvaring av galärskuppen, detta område kallar vi därför Galärvarvet. Två av galärskjulen finns ännu kvar.
- De första byggnaderna som uppfördes för militära ändamål var Amiralitetshuset och Tyghuset (från 1600-talets mitt). Under 1700- och 1800-talen tillkom ett stort antal hus på holmarna och man anlade kajer och parker.
- Stockholms örlogsbas var uppdelad i örlogsvarvet och örlogsstationen, Örlogsstationen var bostadsområdet, med kaserner för meniga och varvsarbetare på Skeppsholmen och boställen för officerare och tjänstemän på Kastellholmen. För att inte inkräkta på utsikten från slottet, förlades varvsverksamheten till Skeppsholmens östra strand.
- I mitten av 1800-talet stod Skeppsholmskyrkan och Kastellet på Kastellholmen klara.
- År 1667 beslöts att norr om Allmänna gränd uppföra några stugor för sjuka och uttjänta båtsmän. Detta blev början till Djurgårdsstaden. I början av 1700-talet anlades Djurgårdsvarvet. De kommande hundra åren blomstrade varvsverksamheten med bygge av bland annat krigs- och handelsfartyg. Djurgårdsstaden växte med bostadshus för varvets hantverkare. År 1849 blev Djurgårdsstaden undantagen Stockholms stads förbud mot att bygga trähus. År 1922 förvärvades Djurgårdsstaden av Marinförvaltningen. Den överlevde tack vare beslutet att flytta varvet till Muskö 1969.
- Djurgårdsvarvet lades ned 1863 och 20 år senare etablerades Gröna Lunds Tivoli på platsen.
- År 1863 bildades Stockholms ångslupsaktiebolag. Efter några år tog bolaget området Grönland vid Beckholmsbron i besittning som uppläggningsplats och reparationsvarv – Nya Djurgårdsvarvet. Verksamheten drevs fram till 1966. Därefter låg området i träda för att på 2010-talet återuppstå som ett mindre reparationsvarv.
- Från slutet av 1600-talet till 1830-talet bedrevs handel med tjärvaror på Beckholmen. År 1848 såldes egendomen till Stockholms Grosshandlarsocietet, som anlade två torrdockor. Från 1890-talet använde sig ett flertal varv av dockorna. År 1918 köpte staten Beckholmen för marinens räkning och 1923–26 byggdes en tredje docka, Gustav V:s docka. Liksom vid tidigare dockbyggen, tippades sprängmassorna för att fylla ut strandlinjen. Efter örlogsflottans flytt till Muskö 1969 och fram till 1984 använde Finnboda varv dockorna. I dag bedriver Beckholmens Dockförening varvsverksamhet.
- Örlogsbasen verkade i området under drygt 300 år. Verksamheten upphörde i och med flytten till Muskö. År 1958 etablerades Moderna museet i det gamla Exercishuset. I dag inryms Östasiatiska museet, Arkitekturmuseet, Junibacken och delar Sjöhistoriska museet i byggnader som uppförts för örlogsbasens verksamhet.

▲ Sjögården. Foto: Lars Nyberg.

UPPLYSNINGAR

Några särskilda bestämmelser 2012

- Utöver bestämmelsen om nationalstadspark i 4 kap. 7 § miljöbalken (MB) och skyddet som riksintresse enligt 4 kap. 1 § MB är hela delområdet av riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 § MB.
- Inom Stockholms respektive Solna stads delar av Kungliga nationalstadsparken gäller interimistiskt naturreservat med tillståndsplikt för trädfällning.
- Strandskydd enligt miljöbalken gäller för Skeppsholmen, Kastellholmen samt för området väster om Djurgårdsbron fram till och med Wasahamnen. Strandskyddet gäller för strand- och vattenområden inom 100 meter från strand.
- Byggnadsminnen enligt förordningen (1998: 1229) om statliga byggnadsminnen m.m.:
 - Ett stort antal av byggnaderna på Skeppsholmen, Kastellholmen och Beckholmen omfattas av skydds-föreskrifter och markområdena i sin helhet utgör skyddsområde kring byggnaderna, vilket innebär att allt som kan inverka på dessa områdens skick är tillståndspliktigt. Även dockorna på Beckholmen ingår.
 - Bellmanshuset, Låga längan och Mjölnergården på Lilla Allmänna gränd samt på Galärvarvet följande byggnader och anläggningar: Stora Dockan (Vasaskeppets torr-docka), Galärskjulen med Galärvarvmuren, portar och vaktbyggnad, Dyktankshuset, Båthall I och II och lyftkranen mellan Galärskjulen och båthallarna.
- Byggnadsminnen enligt 3 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML): Nordiska museet och bostadshuset på Falkenbergsgatan 5.
- Fornlämningar: RAÄ 206 hamnanläggning och cirka 10 vrak samt kulturlager innehållandes bland annat keramik och ben, RAÄ 114:1 pest- och kolerakyrkogård i nuvarande kvarteret Krigskassan, RAÄ 679 fartyglämning.
- På Skeppsholmen gäller detaljplaner för Konsthögskolans nybyggnad i kv. Flaggmannen I., Moderna museet och

Arkitekturmuseet. För området väster och söder och Djurgårdsvägen finns ett flertal detaljplaner (bland annat Minsveparhallen, kv. Konsthallen, Djurgårdsstaden, kv. Grönland och Djurgårdsvarvet. I övrigt omfattas merparten av området av områdesbestämmelser för Norra och Södra Djurgården (Ob 87032).

Styr- och inriktningsdokument

Framtidens nationalstadspark. Handlingsprogram. Länsstyrelsen i Stockholms län rapport 2006:1 I.

Skeppsholmen och Kastellholmen, Stockholm.

Förvaltningsprogram. Statens fastighetsverk 2007.

- Del 1 Vision. Särskilda värden. Mål och riktlinjer:
- Del 2 Nulägesbeskrivning
- Del 3 Historik

Skötselplan Nationalstadsparken, Kungliga Djurgårdens förvaltning, förf. Lars-Gunnar Brävander och Rolf Jacobson, remissutgåva 2006.

Översiktsplan för Nationalstadsparken, Stockholmsdelen. Antagen av kommunfullmäktige 20 april 2009. Stockholms stad.

Markägare, förvaltare och större intressenter

Kungliga Djurgårdens förvaltning

Statens fastighetsverk

Stockholms stad